

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องแนวทางการกำหนดนโยบายการจัดการข้อมูลวิจัยของมหาวิทยาลัยเปิดในเอเชีย มีวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของนโยบายการจัดการข้อมูลวิจัยของมหาวิทยาลัยเปิดในเอเชีย 2) เพื่อสังเคราะห์แนวปฏิบัติที่ดีของนโยบายการจัดการข้อมูลวิจัยในมหาวิทยาลัยเปิดในต่างประเทศ และ 3) เพื่อเสนอแนวทางการกำหนดนโยบายของการจัดการข้อมูลวิจัยของมหาวิทยาลัยเปิดในเอเชีย โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้มี 4 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบันของนโยบายการจัดการข้อมูลวิจัยของมหาวิทยาลัยเปิดในเอเชีย โดยใช้แบบบันทึกข้อมูลและแบบสัมภาษณ์ แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยคือ เอกสาร เว็บไซต์ ฐานข้อมูล งานวิจัยในประเทศไทยและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการจัดการข้อมูลวิจัย ผลการวิจัย และนโยบายการจัดการข้อมูลวิจัย โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) และการสัมภาษณ์ออนไลน์ผู้รับผิดชอบด้านการวิจัยของมหาวิทยาลัยเปิด

ขั้นตอนที่ 2 สังเคราะห์แนวปฏิบัติที่ดีของนโยบายของการจัดการข้อมูลวิจัยของมหาวิทยาลัยเปิดในต่างประเทศ ใช้แบบบันทึกข้อมูล โดยการวิเคราะห์เนื้อหาจาก เอกสารและเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้องกับนโยบายการจัดการข้อมูลวิจัยของมหาวิทยาลัยเปิดในต่างประเทศ วัตถุประสงค์เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ สังเคราะห์การจัดการข้อมูลวิจัยและผลงานวิจัยที่เผยแพร่ในมหาวิทยาลัยเปิดในต่างประเทศ ใช้เกณฑ์การสังเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการแยกแยะเนื้อหาตามหมวดหมู่และการวิเคราะห์เนื้อหาที่สอดคล้องกัน และใช้เกณฑ์การเลือกมหาวิทยาลัยในสหราชอาณาจักรที่เป็นสมาชิกของ JISC (Joint Information Systems Committee) ที่มีนโยบายการจัดการข้อมูลวิจัยและมหาวิทยาลัยในต่างประเทศที่เป็นสมาชิกของ Research Data Alliance เช่น มหาวิทยาลัยเปิดในต่างประเทศจำนวน 5 แห่ง ได้แก่ มหาวิทยาลัยเปิดแห่งสหราชอาณาจักร มหาวิทยาลัย New South Wales (UNSW) มหาวิทยาลัย Strathclyde, มหาวิทยาลัย Glasgow (USG), LEARN RDM Project, University of Vienna, มหาวิทยาลัย Pretoria แอฟริกาใต้ และมหาวิทยาลัยในสหราชอาณาจักร จำนวน 80 แห่ง มาใช้เป็นกรอบในการร่างนโยบายการจัดการข้อมูลวิจัยของมหาวิทยาลัยเปิดในเอเชีย

ขั้นตอนที่ 3 ร่างนโยบายการจัดการข้อมูลวิจัยและจัดประชุมกลุ่ม (focus group) โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการประชุมกลุ่มและเอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม ที่ได้จากการบูรณาการข้อมูลผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อ 1 และ 2 จากการสำรวจรูปแบบและประเภทของนโยบายการจัดการเก็บและเผยแพร่ข้อมูลวิจัยของมหาวิทยาลัยเปิดในเอเชีย และส่วนประกอบที่เป็นแนวปฏิบัติที่ดีของนโยบายการจัดการข้อมูลวิจัย มาเสนอร่างแนวทางการกำหนดนโยบายของการจัดการข้อมูลวิจัยของมหาวิทยาลัยเปิดในเอเชีย ประชากรและกลุ่มตัวอย่างคือ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการบริหารและบริการงานวิจัยจำนวน 10 คน การจัดสัมมนากลุ่ม (focus group) ผู้ทรงคุณวุฒิ จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นตอนที่ 2 เพื่อศึกษาความคิดเห็น และข้อเสนอแนะจากผู้เข้าร่วมสัมมนาเกี่ยวกับแนวทางการจัดการข้อมูลวิจัยและการเข้าถึงข้อมูลแบบเสรี โดยผู้ทรงคุณวุฒิที่ผู้วิจัยเลือกแบบเจาะจงเป็นผู้ที่มีความรู้ ประสบการณ์ในการจัดการข้อมูลวิจัยและการจัดการศึกษาทางไกล จำนวน 10 คน ในวันที่ 14 ธันวาคม 2560 ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นและสังเคราะห์ข้อมูลจากการประชุมระดมสมอง โดยการวิเคราะห์ข้อมูลในแบบประเมินมาแจกแจงความถี่ ค่าความเห็นของผู้เชี่ยวชาญในแต่ละข้อคำถาม และหาค่าร้อยละของแต่ละความเห็น หลังจากนั้น ผู้วิจัยนำข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิมาปรับปรุงแล้วนำเสนอรายงานวิจัย และจัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์

ขั้นตอนที่ 4 เสนอแนวทางการกำหนดนโยบายการกำหนดนโยบายของการจัดการข้อมูลวิจัยของมหาวิทยาลัยเปิดในเอเชีย โดยการวิเคราะห์เนื้อหา

3. สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาแนวทางการกำหนดนโยบายการจัดการข้อมูลวิจัยในมหาวิทยาลัยเปิด: กรณีศึกษามหาวิทยาลัยเปิดในเอเชีย ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

3.1 ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันของนโยบายการจัดการข้อมูลวิจัยในมหาวิทยาลัยเปิด พบว่าสภาพของนโยบายการจัดการข้อมูลวิจัยของมหาวิทยาลัยเปิดในเอเชีย ส่วนใหญ่มีรูปแบบการเก็บและเผยแพร่ข้อมูลวิจัยของมหาวิทยาลัยเปิดในเอเชียในรูปวารสาร เอกสารการประชุมวิชาการ ฐานข้อมูลวิจัย ฐานข้อมูลห้องสมุด และคลังสารสนเทศสถาบัน แต่ส่วนใหญ่ยังไม่มีคลังสารสนเทศสถาบันที่มีนโยบายการเข้าถึงข้อมูลแบบเสรีในระดับสถาบัน

ส่วนประเภทของนโยบายการเก็บและเผยแพร่ข้อมูลวิจัยของมหาวิทยาลัยเปิดในเอเชียพบว่า ทุกแห่งมีนโยบายข้อมูลเปิดของรัฐ (Government Open Data Policy) ในมหาวิทยาลัยของรัฐ ส่วนใหญ่นโยบายการเข้าถึงแบบเสรี (Open Access Policy) จำนวน 6 แห่ง และส่วนน้อยมีนโยบายข้อมูลวิจัย (Research Data Policy) มีเพียง 1 แห่ง ทั้งนี้มหาวิทยาลัยเปิดในเอเชียทั้ง 8 แห่งมีการเก็บและเผยแพร่ผลงานวิจัย โดยมหาวิทยาลัยเปิดในเอเชียทั้ง 8 แห่ง มีผู้อำนวยการวิจัย ที่

รับผิดชอบในการทำแผนงานวิจัย เป็นมหาวิทยาลัยของรัฐ จำนวน 5 แห่ง และเป็นมหาวิทยาลัยเอกชน จำนวน 3 แห่ง มหาวิทยาลัยเปิดในเอเชียทั้ง 8 แห่ง มีการเผยแพร่รายงานการวิจัย แต่มีนโยบายการเผยแพร่ข้อมูลวิจัยเพียงแห่งเดียวคือมหาวิทยาลัยเปิดญี่ปุ่น

3.2 ผลการสังเคราะห์แนวปฏิบัติที่ดีของนโยบายการจัดการข้อมูลวิจัยในมหาวิทยาลัยเปิดพบว่า ส่วนประกอบของนโยบายการจัดการข้อมูลในมหาวิทยาลัยต่างประเทศ ประกอบด้วย หลักการ เป้าหมาย ขอบเขต บทบาทความรับผิดชอบ และการอธิบายคำจำกัดความ เช่น การกำหนดนโยบายให้ข้อมูลที่เกิดจากกระบวนการวิจัยเป็นทรัพย์สินที่มีค่าขององค์กร ซึ่งชุดข้อมูลที่เป็นผลการวิจัยเป็นขององค์กรหรือมหาวิทยาลัย ข้อมูลวิจัยจะต้องมีการจัดการเพื่อประโยชน์ของนักวิจัย องค์กรหรือมหาวิทยาลัย และสังคมโดยรวม เพื่อเพิ่มผลกระทบบการวิจัยและการตีพิมพ์เผยแพร่ให้มากขึ้น

3.3 ผลการศึกษาแนวทางการกำหนดนโยบายการจัดการข้อมูลวิจัย พบว่า วิธีการกำหนดนโยบายการจัดการข้อมูลวิจัยของมหาวิทยาลัยเปิดในเอเชีย มีขั้นตอนเริ่มต้นจากการจัดตั้งคณะทำงานที่เกี่ยวข้องกับการให้ทุนวิจัยและการผลิตผลงานวิจัย การจัดประชุมหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อวางนโยบายการจัดเก็บและเผยแพร่ผลงานวิจัยของสถาบัน และประเด็นที่เกี่ยวข้องกับนโยบายการจัดการข้อมูลวิจัยของมหาวิทยาลัยเปิด พบว่าส่วนใหญ่เห็นด้วยกับประเด็นที่เกี่ยวข้องกับนโยบายการจัดการข้อมูลวิจัยในสถาบันในด้านที่ 1 คือ หลักการ ด้านที่ 2 คือความรับผิดชอบ ด้านที่ 3 คือข้อกำหนดทางจริยธรรม ด้านที่ 4 คือข้อกำหนดทางกฎหมาย และด้านที่ 6 คือการทำงานร่วมกัน (คิดเป็นร้อยละ 100) แต่ประเด็นที่เห็นด้วยน้อยที่สุดคือด้านที่ 5 การเผยแพร่ข้อมูลวิจัย (ร้อยละ 60) ว่าการเข้าถึงข้อมูลวิจัยที่อยู่ระหว่างการทำวิจัยควรให้สิทธิเฉพาะนักวิจัยและทีมวิจัยเท่านั้น รวมถึงการสนับสนุนข้อมูลวิจัยต้องจัดเก็บเป็นเวลานานเท่าที่งานวิจัยนั้นยังเป็นประโยชน์ต่อนักวิจัยอื่นประมาณ 10 ปี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับข้อกำหนดของผู้ให้ทุน

4. อภิปรายผลการวิจัย

4.1 ประเด็นเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของนโยบายการจัดการข้อมูลวิจัย

จากผลการวิจัยที่พบว่า มหาวิทยาลัยเปิดในเอเชียทั้ง 8 แห่งมีการจัดเก็บและเผยแพร่ผลงานวิจัยในรูปวารสาร เอกสารการประชุมวิชาการ ฐานข้อมูลวิจัย ฐานข้อมูลห้องสมุด และคลังสารสนเทศสถาบัน แต่ส่วนใหญ่ยังไม่มีคลังสารสนเทศสถาบันที่มีนโยบายการเข้าถึงข้อมูลแบบเสรีในระดับสถาบัน ที่เป็นเช่นนี้เพราะการเผยแพร่ผลการวิจัยจากบัณฑิตศึกษาและสถาบันวิจัย จะส่งเข้าห้องสมุดของสถาบันเพื่อเผยแพร่และให้บริการผู้ใช้ สอดคล้องกับงานวิจัยของการจัดเก็บและเผยแพร่ข้อมูลวิจัยในฐานข้อมูลและคลังสารสนเทศสถาบัน (Kurata 2017; วัชรีย์ เพ็ชรวงษ์ และคณะ , 2554) ผลการศึกษาพบว่า ส่วนใหญ่ห้องสมุดเป็นผู้รับผิดชอบการดำเนินการคลังสารสนเทศสถาบันทั้ง

มหาวิทยาลัยไทยและต่างประเทศ โดยข้อมูลผลการวิจัยในส่วนของวิทยานิพนธ์และรายงานการวิจัยในห้องสมุดมหาวิทยาลัยไทยทุกแห่ง มีการวิเคราะห์หมวดหมู่และการลงรายการโดยจัดทำเมตาดาตาในการอธิบายรายละเอียดของไฟล์ข้อมูลดิจิทัล เพื่อจัดเก็บและการใช้งานในระยะยาว ในขณะที่หลายสถาบันที่เผยแพร่ข้อมูลวิจัยโดยสำนักวิจัยและคณะวิทยายังขาดการจัดการข้อมูลวิจัยโดยการลงรายการเพื่อการใช้งานในระยะยาว ได้แก่ข้อมูลวิจัยที่เป็นรูปเล่มวิทยานิพนธ์และรายงานการวิจัย และข้อมูลวิจัยที่เป็นไฟล์ดิจิทัลวิทยานิพนธ์และรายงานการวิจัยฉบับเต็มโดยสถาบันอุดมศึกษาหลายแห่งขาดระบบฐานข้อมูลวิจัยเพื่อการสืบค้น

จากปัญหานี้ส่งผลทำให้เกิดปัญหาการจัดการระบบข้อมูลวิจัยในมหาวิทยาลัยยังขาดความครบถ้วน ผลการวิจัยของน้ำทิพย์ วิภาวิน (2559) พบว่า ปัญหาการจัดการข้อมูลวิจัยในมหาวิทยาลัยไทย จำแนกเป็น 2 ด้านได้แก่ ด้านข้อมูลวิจัย และด้านการจัดการข้อมูลวิจัย โดยข้อมูลวิจัยที่เผยแพร่ในคลังสารสนเทศสถาบัน ส่วนใหญ่เป็นการรายงานผลการวิจัยในรูปวิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัยที่เป็นผลการวิจัย (research output) แต่ยังคงขาดไฟล์ข้อมูลดิบที่สนับสนุนผลการวิจัย เรียกว่า datasets ที่ใช้สนับสนุนกระบวนการวิจัยที่เป็นไฟล์ตาราง ไฟล์ภาพ ไฟล์เสียง ส่วนข้อมูลวิจัยที่เผยแพร่ในฐานข้อมูลและคลังสารสนเทศสถาบันของห้องสมุดส่วนใหญ่มีการลงรายการเพื่ออธิบายรายละเอียดของข้อมูลด้วยเมตาดาตา แต่ข้อมูลวิจัยที่จัดเก็บและเผยแพร่โดยสำนักวิจัยและสำนักบริการคอมพิวเตอร์บางแห่งยังขาดการลงรายการเมตาดาตตามมาตรฐาน ทำให้เป็นข้อจำกัดในการค้นหาและเข้าถึงข้อมูลวิจัยของผู้ใช้ อีกทั้งยังขาดกระบวนการรับรองความถูกต้องและความครบถ้วนของข้อมูลเพื่อให้ผู้ใช้มั่นใจในคุณภาพของข้อมูลที่ได้รับ อีกทั้งขาดนโยบายเป็นสายลักษณะอักษรในการจัดเก็บและเผยแพร่ข้อมูลวิจัยในระยะยาว และขาดแนวปฏิบัติของกระบวนการดำเนินงานในลักษณะ flow เดียวกันทั้งมหาวิทยาลัย เพื่อให้การจัดเก็บข้อมูลครบถ้วนและเอื้อประโยชน์ให้ผู้ใช้เข้าถึงข้อมูล ณ จุดเดียว และขาดการประสานความร่วมมือเพื่อการจัดการด้านลิขสิทธิ์เพื่อจัดทำข้อตกลงในการจัดเก็บและเผยแพร่ข้อมูลทางวิชาการของมหาวิทยาลัย

4.2 ประเด็นเกี่ยวกับแนวปฏิบัติที่ดีของการจัดการข้อมูลวิจัยในต่างประเทศ

ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบของนโยบายการจัดการข้อมูลวิจัยมี 10 ส่วน จำแนกเป็น 6 ด้านได้แก่ ด้านหลักการ ด้านความรับผิดชอบของนักวิจัย มหาวิทยาลัยและองค์กร ด้านข้อกำหนดทางจริยธรรม ด้านข้อกำหนดทางกฎหมาย ด้านการเผยแพร่ข้อมูลวิจัย และด้านการทำงานร่วมกันที่เป็นเช่นนี้เพราะสอดคล้องกับนโยบายของสมาคมมหาวิทยาลัยยุโรปที่ร่วมกันจัดทำแนวทางในการกำหนดนโยบายการวิจัยตั้งแต่ พ.ศ. 2553 เรียกว่า Research Policy Working Group (RPWG 2014) สภาวิจัยเศรษฐกิจและสังคมของสหราชอาณาจักร ได้มีการกำหนดนโยบายข้อมูลวิจัย (ESRC Research Data Policy) เช่นเดียวกับทุกมหาวิทยาลัยในสหรัฐอเมริกา แคนาดา และออสเตรเลีย เพื่อกำหนดแนวทางการจัดการข้อมูลวิจัยตั้งแต่เริ่มต้นเขียนโครงการวิจัยและจัดทำแผนการจัดการข้อมูลวิจัย

การฝากข้อมูลไว้ในคลังสารสนเทศดิจิทัล การกำหนดรายละเอียดของข้อมูล การจัดการด้านลิขสิทธิ์ และการเผยแพร่ข้อมูลวิจัยแบบเสรีตามนโยบายการเข้าถึงข้อมูลแบบเสรีของแต่ละมหาวิทยาลัย

4.3 ประเด็นเกี่ยวกับแนวทางการกำหนดนโยบายการจัดการข้อมูลวิจัย

ผลการประชุมกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิด้านการวิจัยจากสถาบันการศึกษาและหน่วยงานวิจัยพบว่า มีขั้นตอนสำคัญคือ 1.การประชุมร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 2. การกำหนดนโยบาย 3. การทำแผนงานและโครงการ 4. การประเมินเพื่อสำรวจความพึงพอใจของผู้ใช้บริการข้อมูล การเริ่มต้นการกำหนดนโยบายต้องมีการประชุมร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่เห็นด้วยกับหลักการ ความรับผิดชอบ ข้อกำหนดทางจริยธรรม ข้อกำหนดทางกฎหมาย และการทำงานร่วมกัน (ร้อยละ 100) แต่ยังไม่แน่ใจในการเผยแพร่ข้อมูลวิจัย (ร้อยละ 60) ว่า การเข้าถึงข้อมูลวิจัยที่อยู่ระหว่างการทำวิจัยควรให้สิทธิเฉพาะนักวิจัยและทีมวิจัยเท่านั้น ที่เป็นเช่นนี้เพราะงานวิจัยส่วนใหญ่เป็นงานของนักศึกษาซึ่งอยู่ในรูปของวิทยานิพนธ์และดุษฎีนิพนธ์ สอดคล้องกับงานวิจัยของ รุจเรชา วิทยายุทธพิบูล, น้ำทิพย์ ภิภาวิน และนงเยาว์ เปรมกมลเนตร (2558) ที่พบว่า ผลงานวิจัยของอาจารย์มหาวิทยาลัยวิจัยไทยโดยเฉพาะสาขาวิชาวิทยาศาสตร์และวิศวกรรมศาสตร์ ส่วนใหญ่เป็นผลงานของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาซึ่งเป็นผู้เก็บข้อมูลและทำการทดลองวิจัย ดังนั้นการจัดการเรื่องลิขสิทธิ์ผลงานวิจัยในมหาวิทยาลัยจึงเป็นเรื่องสำคัญที่ต้องมีการศึกษาเพื่อกำหนดแนวทางให้สอดคล้องกับนโยบายการเข้าถึงข้อมูลแบบเสรีและนโยบายด้านการเปิดเผยข้อมูล ตามนโยบายดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม เพื่อให้ผู้ใช้เข้าถึงข้อมูลที่เป็นผลการวิจัยได้โดยไม่มีข้อจำกัดด้านค่าใช้จ่าย และเพื่อประโยชน์ในการต่อยอดงานวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศ

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ คือ ควรกำหนดนโยบายการจัดเก็บและเผยแพร่ข้อมูลผลการวิจัยในระดับสถาบัน เพื่อให้ผู้ใช้เข้าถึงผลการวิจัยในระบบเปิด ในรูปแบบนโยบายการเข้าถึงข้อมูลแบบเสรี (Open Access Policy) และนโยบายข้อมูลวิจัย (Research Data Policy) ในระดับมหาวิทยาลัย โดยการตั้งคณะทำงานการจัดทำนโยบายการจัดการข้อมูลวิจัย (Research Data Management) ในคลังสารสนเทศดิจิทัลตามมาตรฐานสากล สำหรับงานวิจัยที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยและองค์การภาครัฐ

5.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป คือ ควรศึกษานโยบายในการจัดการข้อมูลวิจัย (Research Data Policy) ในรูปข้อมูลดิบที่สนับสนุนผลการวิจัย (Dataset) เพิ่มเติมจากการส่งรายงานการวิจัย และการศึกษาแนวทางการพัฒนานโยบายการจัดการข้อมูลผลการวิจัยที่เน้นในบริบทของแต่ละมหาวิทยาลัย องค์การการวิจัยระดับชาติ และในภาพรวมของประเทศไทย